

**Громадська організація
«Київська наукова організація
педагогіки та психології»**

**ЗБІРНИК
ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ**

учасників Міжнародної
науково-практичної конференції:

**«СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»**

1–2 вересня 2017 року

Київ
2017

СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Бурцева Л. В.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 80

Жук Є. В., Сергієнко І. І.

АСПЕКТИ ТА МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ КОЛЬОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ
НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ 84

Коваленко-Кобылянская И. Г.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ МЕТАКОГНИТИВНОГО РАЗВИТИЯ В ГЕРОНТОГЕНЕЗЕ 87

Лелюх-Степанчук О. О.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН 89

Черепехіна О. А.

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД НА ПАЛІАТИВНУ ПСИХОЛОГІЧНУ ДОПОМОГУ 93

СЕКЦІЯ 12. ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Ільїна Ю. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПЕРЕБУВАННЯ В ЗОНІ АТО 97

СЕКЦІЯ 13. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ; ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Альохіна Я. О., Сергієнко І. І.

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ 102

СЕКЦІЯ 12. ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Ільїна Ю. Ю., кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах

*Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПЕРЕБУВАННЯ В ЗОНІ АТО

Реалії сьогодення впливають на психіку кожної небайдужої, розсудливої людини. Змінюється не лише психоемоційний стан, що проявляється у агресивності, роздратованості, конфліктності, найнебезпечніше, коли відбувається духовна та моральна кризи, зокрема, ломка життєвих цінностей, знецінення минулого і відсутні наслідків, серед яких – загострення хвороб, підвищення рівня травматизму, підвищена пильність та чутливість, яка може бути недоцільною в нових мирних умовах. Особливо сильно це проявляється у військовослужбовців, що перебували в зоні АТО, адже події, які вони пережили, не залишаються безслідними, вони травмують їхню психіку і призводять до ряду негативних наслідків [1; 3]. Проявляються деформації у вигляді частих конфліктів з оточуючими, формується адиктивна поведінка, загальною рисою якої є наміри відходу від реальності. Проте найчастіше ці наслідки проявляються у втраті сенсу життя, відчутті нереальності свого існування, виникненні почуття наближення катастрофічних змін в житті, в неадекватному зниженні або завищенні самооцінки, у втраті почуття самоідентичності, в відчутті відчуження від самого себе, своїх близьких родичів і свого минулого, в підвищеній дратівливості, запальності і агресивності в поведінці, в замкнутості. Особливо поширеною серед учасників бойових дій стає схильність знімати напругу «звичними» способами: палінням, переїданням або навпаки ігнорування їжі, вживанням алкоголю.

Адиктивна поведінка – один із різновидів девіантної поведінки, що характеризується непереборним бажанням переживати інтенсивні емоції за допомогою штучної зміни свого психічного стану внаслідок вживання деяких речовин або постійної фіксації уваги на певних видах діяльності. Особливу

увагу приділяють розвитку адиктивної поведінки серед військовослужбовців, так як серед них особливо часто зустрічаються випадки алкогольної та ніотинової залежності. В основі схильності особи до залежності лежать її індивідуально-психологічні особливості: страх перед стійкими емоційними контактами; прагнення йти від відповідальності в прийнятті рішень; стереотипність поведінки; залежність; тривожність і т.і. Становлення адиктивної поведінки відрізняється широкою індивідуальною своєрідністю, але в цілому можна виділити ряд закономірних етапів. Вихідною точкою розвитку адиктивної поведінки є переживання інтенсивної гострої зміни психічного стану. Наступний етап характеризується формуванням певної систематичності у прийомі засобів адикції. Встановлюється певна частота реалізації адиктивної поведінки. У подальшому адиктивний ритм стає стереотипним, звичним типом реагування, методом самозахисту при зустрічі з вимогами реального життя. Мотивація штучної зміни свого психічного стану стає настільки інтенсивною, що ставлення до проблем оточуючих людей, включаючи найбільш близьких, втрачає будь-яке значення. По завершенню – домінування адиктивної поведінки. Відбувається повне занурення в адиктивний процес, остаточне відчуження та ізоляція від суспільства. Адиктивна поведінка руйнує і психіку, і біологічні процеси [2].

Метою нашого дослідження було вивчення особливості тенденцій формування адиктивної поведінки у військовослужбовців до та після повернення з зони АТО. Для дослідження особливостей адиктивної поведінки ми використали методика «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється від норми» О. Н. Орла. Аналізуючи отримані результати, ми виявили, що у 70% військовослужбовців, що не були учасниками бойових дій спостерігається помірна тенденція давати соціально-бажану відповідь. Це означає, що респондент схильний надавати про себе інформацію, яка висвітлює позитивні якості особистості і приховує недоліки, але ця схильність може бути несвідомою. У 13,3% спостерігається вже сформована схильність давати інформацію, яка на думку респондентів, очікується від них. Така категорія людей прагне ідеалізувати свої індивідуальні якості. У 16,7% військовослужбовців без досвіду участі в боях спостерігається відсутність тенденції давати соціально-бажану відповідь, тобто їхні відповіді позбавлені будь-яких сторонніх, або неправдивих фактів.

Серед учасників АТО 63,4% домінує помірна тенденція давати соціально-бажану відповідь. Тобто більшості військовослужбовців не залежно від участі в бойових діях притаманна помірна тенденція давати соціально-бажану

відповідь. Це може пояснюватись тим, що професія військовослужбовця передбачає вміння категоризувати інформацію та подавати її лише в тому об'ємі, в якому на думку самого військового це буде доречно. Ще однією причиною помірної тенденції давати соціально-бажану інформацію можуть бути надмірна підозрілість та передбачливість, які є професійно важливими якостями військовослужбовців, що формуються під впливом професійних умов. Проте найпоширенішим поясненням схильності до приховування інформації та подання її в більш вигідному світлі є звичайна захисна реакція психіки людини на неординарні події.

На відміну від колег без досвіду бойових дій, лише для 3,3% учасників АТО характерною є сформованість тенденції давати стосовно себе крашу інформацію ніж вона є насправді. У 33,3% досвідчених бійців відсутня схильність до надання соціально-бажаної відповіді. За шкалою схильності до подолання норм і правил у 73,3% військовослужбовців та 66,7% учасників бойових дій спостерігається помірна тенденція до схильності заперечувати соціальні норми і цінності, сформовані в суспільстві форми поведінки. Найменший відсоток за цією шкалою займають респонденти з сформованою тенденцією до подолання норм і правил це 6,7% військовослужбовців та 3,3% бійців АТО.

Що стосується результатів за шкалою адиктивної поведінки, то серед представників обох груп спостерігається відсутність уже сформованої адиктивної поведінки. Однак для 60% досвідчених бійців характерна помірна тенденція до адиктивної поведінки. Тобто у них може спостерігатись досить часте вживання шкідливих речовин, що впливають на психоемоційний стан, а також схильність до різних проявів адикції у поведінці. Що стосується військовослужбовців без досвіду участі у бойових діях, то така тенденція притаманна 40% респондентів. У 40% бійців та 60% військовослужбовців без досвіду участі в АТО спостерігається відсутність адиктивних форм поведінки.

За шкалою схильності до самопошкодження та саморуйнування представники із сформованою тенденцією – відсутні. Проте для 70% військовослужбовців, що не були учасниками бойових дій характерною є помірна тенденція за цією шкалою, а у 30% ця схильність взагалі відсутня. Це може бути пов'язано з відсутністю можливості задовільнити потребу в гострих відчуттях, в ризику. Ці потреби є характерними для чоловічої статі у зв'язку з особливостями виділення чоловічих гормонів та з психологічними особливостями чоловіків цього виду професії.

У бійців АТО також домінують помірні – 46,7% та відсутня – 53,3% тенденції. Причиною більшого відсотка респондентів з відсутністю тенденції до самопошкодження та саморуйнування у бійців АТО може бути досвід участі в боях, коли потреба у ризику повністю задовільнялась. За шкалою схильності до агресії та насилля серед представників обох груп домінує помірні тенденція, а саме – у військовослужбовців без досвіду участі в боях – 76,7%, а у бійців АТО – 56,7%. Лише у невеликого відсотка респондентів сформованою є тенденція до агресії та насилля: у військовослужбовців – 6,6%, у бійців АТО – 3,3%. Відсутність схильності до агресії та насилля спостерігається у 16,7% недосвідчених бійців, та у 40% бійців АТО.

Суттєві відмінності спостерігаються серед респондентів за результатами шкали вольового контролю емоційних реакцій.

У військовослужбовців, що не брали участь в бойових діях, лише у 6,7% спостерігається сформована здатність контролювати прояви емоційних реакцій на відміну від досвідчених бійців, що у 50% випадків здатні до жорсткого контролю будь-яких емоційних реакцій.

У 40% військовослужбовців без досвіду участі в боях здатність до самоконтролю емоцій є відсутньою, а у 53,3% – помірною.

Натомість серед бійців АТО лише 10% респондентів не схильні до контролю емоційних реакцій, а у 40% ця здатність помірно розвинена.

За результатами шкали схильності до делінквентної поведінки ми бачимо, що лише 6,7% військовослужбовців без досвіду участі в бойових діях та 20% учасників бойових дій мають уже сформовану схильність до низького рівня соціального контролю.

Із помірною тенденцією спостерігається 73,3% військовослужбовців та 36,7% бійців АТО.

Високий рівень соціального контролю та відсутність схильності до делінквентної поведінки мають 20% військовослужбовців, що не були учасниками бойових дій та 43,3% учасників АТО.

Таким чином, перевага кількості бійців із сформованою делінквентною поведінкою над військовослужбовцями без досвіду ведення бойових дій можна пояснити тим, що стресогенні умови, в яких постійно знаходились бійці, постійна загроза життю та здоров'ю, а також постійне емоційне та фізичне напруження викликали нехарактерні для буденного життя форми поведінки, наприклад, викрадення зброї у ворогів, схильність до використання чужих речей. Стресогенні умови могли стати рушійною силою у провокуванні і прогресуванні раніше не виражених психологічних порушень, що знаходилися

у латентній фазі [1]. Ще одним поясненням такої форми поведінки може виступати захисна реакція психіки на психотравмуючі події.

Література:

1. Ільїна Ю.Ю. Психологічні наслідки виконання професійних обов'язків у зоні АТО / Ю.Ю. Ільїна, А.В. Бондаренко. Зб. наукових праць «Проблеми екстремальної та кризової психології». Вип. 19. Харків, НУЦЗУ, 2016. – С. 81-89.
2. Короленко Ц.П. Аддиктивное поведение. Общая характеристика и закономерности развития // Обозрение психиатрии и медицинское развитие / Ц.П. Короленко. 1991. Вип. 1. – С. 8-15.
3. Маришук В.Л. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса / В.Л. Маришук, В.И. Едокимов. СПб, Сентябрь, 2001. – С.29-45.
4. Реан А.А. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: прайм – ЕВРО-ЗНАК, 2006 – 479 с.